

Valea Ilvei și a Someșului

Se află în inima Transilvaniei, formând coconul protector în care satul tradițional din romanul „Ion” a izbutit să se salveze de asaltul timpurilor moderne. Dincolo de peisajele cuceritoare și pitorești, Sângeorz-Băi și satele de pe râul Ilva păstrează încă multe mistere nebănuite de călători: un limes de pe vremea dacilor, o istorie cu împărați și legende și, mai ales, testul suprem al... liniștii.

text și foto: Diana-Florina Cosmin

Se spune că trebuie să scrii despre lucrurile pe care le cunoști bine, pentru că în ele se ascunde esența lucrurilor pe care le ai de împărtășit lumii. Chiar dacă timpul m-a convins de veridicitatea principiului, împărtășirea unor povești despre locurile în care mi-am petrecut o bună parte din copilărie m-a încărcat cu un sentiment straniu de familiaritate responsabilă. Ca și cum aș invita câteva zeci de mii de cititori să facă un tur virtual al sufrageriei mele, poftindu-i în fiecare cotlon, deschizând dulapul cu bunătăți și lăsând libere toate fotoliile pentru ca ei să se poată așeza mai bine să privească ceea ce s-a întâmplat, în ultimii 20 de ani, cu satul românesc și cu termenul generic de „la țară”.

„Țara” mea din copilărie se întindea de-a lungul acelei „fășii” de sate și orășele situate între Valea Someșului și Valea Ilvelor: Ilva Mare, Ilva Mică (unde râul Ilva se și varsă în Someș), Poiana Ilvei, Luca Ilvei, Măgura Ilvei, Leșu Ilvei, Maieru și Sângeorz-Băi. Toate casele au târnațuri (prispes închise cu scândură) în care sătenii se strâng duminica, după biserică, pentru un păhărel de pălincă și multe povești cu umor ardelenesc. Aici am auzit prima oară melodia „Săracă inima me”, cu mult înainte ca o formație așa-zis „etnică” să o transforme într-un fel de manea dance, am ascultat povești despre lelea Șofronia care mergea zilnic 40 de kilometri pe jos până în Rodna, despre străbunicul Toma, cel mai bun „ceteraș” (violonist) de pe Ilve sau despre badea Foca, omul care și-a petrecut toată viața așteptând venirea americanilor.

Înainte să fie „țara” mea însă, a fost țara dacilor. Se știe că așezările dacice erau prevăzute cu așa-numitele „limesuri”, fortificații de apărare a comunităților locale. În „Monografia Comunei Sâniosif” (vechea titulatură pentru „Poiana Ilvei”) scrisă în 1910 de vicarul Ștefan Buzilă cu consultarea marelui istoric Nicolae Iorga, locul pe care se află în prezent comuna Poiana Ilvei găzduia, pe vremea dacilor, un astfel de „limes”, care încă mai aprinde până în zilele noastre imaginația ar-

heologilor și a iubitorilor istoriei, deși nimeni nu a reușit deocamdată să-l descopere.

Cea mai faimoasă bucată de istorie legată de Poiana Ilvei îl are în centru pe împăratul Iosif al II-lea. În 1780, când acesta i-a urmat la tron Mariei Tereza, Imperiul Austriac se termina chiar în dreptul localității Lunca Ilvei, pe apa Coșnei (un râu din apropiere) iar împăratul a decis să exploreze regiunea pentru a-și vizita supușii. Venit cu mare pompă și cu alai de trăsură și supuși, monarhul a fost găsit de lăsarea seriei în Poiana Ilvei și silit să-și găsească un loc sigur pentru a înnopta. Aghiotanții săi i l-au găsit rapid: o casă ardelenescă simplă, dar suficient de izolată pe o ridicătură de deal pentru ca împăratul să se afle în siguranță. Fără a-și dezvălui identitatea, Iosif al II-lea a decis să treacă drept simplu membru al unui grup de călători străini și le-a cerut proprietarilor găzduire și masă. Ospitalieri, poenarii l-au poftit să mănânce, fără a-i așeza, însă, și o faț de masă pe blatul de lemn. Cerând un ștergar de pus sub farfurie, replica sinceră primită de la ardeleni a fost cuceritoare: „Acum vrei să-ți pun și ștergar? Că doar n-oi fi vreun împărat...”. Legenda – confirmată de scrierile lui Ștefan Buzilă – a adus după sine și „botezul” comunei Poiana Ilvei în „Sâniosif”, titulatură pe care și-a păstrat-o până la primul Război Mondial.

Vizita împăratului a lăsat în zonă și alte urme care se păstrează până în prezent. Salutul adresat în latină celui mai bătrân om din zonă – „Salve parve nepos Romuli” („Te salut, sărman nepot al lui Romulus”) a generat nu mai puțin de patru rebotezări, dând naștere satelor „Salva”, „Parva”, „Nepos” (fost „Vărarea”) și „Romuli”, acesta din urmă situat la granița cu Maramureșul. O discuție cu Constantin Tăutu, primarul din Poiana Ilvei, mi-a lămurit și un detaliu aproape incredibil: în perioada în care zona făcea parte din Imperiu, austrieциi au început o campanie de măsurare pentru realizarea cadastrului și a cărții funciare. Se întâmpla pe la anul 1700 iar măsurătorile realizate atunci încă se păstrează în arhiva primăriei. Puse în oglindă cu studiile recente, rezultatele i-au lăsat muți de uimire chiar și pe experții înarmați cu lasere și instrumente

Casă cu târnaț din zona Ilvelor

complexe din ziua de azi: toleranța dintre vechea măsurătoare austriacă și cea nouă nu depășea doi metri pătrați. „Austriecii aveau cadastru și carte funciară în secolul XVIII iar la noi, în anumite regiuni ale țării, abia acum se face pentru prima oară”, exclamă, sincer mirat, Tăutu.

Prin spatele gării din Poiana Ilvei, dealul ascunde o potecă denumită de localnici „Hănțoaia”. Urcând pieptiș preț de o jumătate de oră, se poate atinge vârful Hănțoaiei, de unde se vede întreaga panoramă a satului și a dealurilor din jur, plus muntele Ineu din depărtare. Acolo se termină și urcușul, pentru că drumul coboară încet, traversând dealurile până în Maieru, comuna în care Liviu Rebreanu și-a petrecut copilăria. La fel ca și Prislop, Maieru își revendică statutul de sursă de inspirație pentru satul Pripas din romanul „Ion”. Din Maieru, Sângeorz Băi se află la șapte kilometri de mers pe jos. Recunoscută pentru apele minerale (încă existente în mijlocul parcului din centru), stațiunea arată mult mai decrepit ca pe vremuri, iar magazinele care vindeau cândva jucării din lemn și costume tradiționale brodate de mână s-au specializat acum în creații „originale” chinezești. La încă vreo câțiva kilometri se întinde Cormaia, teoretic tot cartier al Sângeorzului, situat pe Valea Pleșii, într-un decor mult mai sălbatic și pitoresc decât restul stațiunii.

O bună parte dintre bisericile satelor de pe Ilva și Someș nu sunt pictate în sensul clasic, pereții fiind decorați cu icoane prinse cu ștergere ardeleneste brodate. Mărturisesc: atunci când biserica din Poiana Ilvei, veche de o sută de ani, a fost pictată integral, m-am simțit trădată, ca și cum un simbol al copilăriei mele ar fi fost luat cu forța. România mai avea sute de biserici pictate, în schimb ștergarele erau ceva unic.

Nu totul poate rămâne pe loc, din păcate. Nici măcar tradițiile. Majoritatea nunților se fac acum fără costume naționale și pitorești colăcari cu clopuri decorate cu pene de păun, iar tinerele

schimbă răbdarea lucrului de mână cu lejeritatea broderiilor de-a gata, made in China, cusute pe mânecile costumelor naționale. Foișorul din spatele cooperativei, unde se făceau cândva horele, a devenit discotecă la care râsună, sâmbăta și duminica, ultimele hituri în limba engleză, cum probabil s-ar simți răzbunat să știe badea Foca. În rest, totul e la locul lui. Inclusiv colțișorul meu preferat, unde am terminat de scris articolul: Hucii, o poeniță însoțită de la mijlocul dealului Bejeneu, de unde se vede toată Poiana Ilvei și unde singurul zgomot de fond este suieratul scos, o dată pe zi, de acceleratul care face legătura între Cluj și Iași. În rest, doar o liniște care te lasă singur cu gândurile tale. O singurătate stranie de care noi, oamenii secolului vitezei, am devenit atât de dezobișnuiți încât aproape ne sperie.

Coborând înapoi spre sat, m-am gândit pentru prima oară cu duioșie la toți acei oameni care nu au cunoscut și nu vor cunoaște niciodată magia acestui „la țară”. Și, chiar mai trist, a copiilor care vor avea „Robotzii”, dar niciun Badea Foca despre care să audă povești și bucătărie moleculară, dar nici urmă de gustul de roșie adevărată din grădină. Chiar dacă acum cobor din Huci cu laptopul în brațe și pot posta pe Facebook într-o secundă imaginea acelor dealuri perfect de verzi, pentru care nu-mi ajungeau niciodată rolele de film Kodak, nu-mi pot imagina cine aș fi fost fără „la țară”, acea gaură a cheii înfinit de mică prin care restul lumii se vedea, paradoxal, mult mai clar și mai frumos. O senzație pe care doar copiii care au avut șansa să cunoască ambele lumi – orașul și satul – o pot înțelege. Fără Poiana Ilvei în geografia vieții mele aș fi avut probabil aceleași diplome, aceleași vise și aș fi umplut aceleași coli de hârtie. Aș fi fost, în schimb, mult mai puțin înțeleaptă în trăirile mele, cu mai puțină dragoste pentru istorie și trecut și în mod sigur mai cinică și rece cu mărunțișurile simple ale vieții. Ca un om fără de „țară”. ■

